

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 5 Sayı/ISSUE 10 Yıl/YEAR: 2022

Alındı/RECEIVED: 13-12-2022 – Kabul/ACCEPTED: 31-12-2022

Svilen Kapsızov'un Romanı "Akarsuların Sonu"nda Geçen Türkçe Kelimeler *Turkish Words in Svilen Kapsızov's Novel "The End of the Streams"*

Denizcan ÖZBAŞ¹

Abstract

The End of Streams (Крайт на Потоците) was written by pomak writer Svilen Kapsızov (1941-1992) and reached its readers in 1994. In the novel, a realistic subject with Bulgarian and Turkish characters is handled. The author used many Turkish words in his novel. Most of these are Turkish words in the vocabulary of Bulgarian that were used in the Ottoman period. In the years between 1762 and 1878, which the Bulgarians called the awakening period of Bulgarian literature, Bulgarian writers had to use Turkish words in their works. Because in this period, almost all Bulgarians adopted Turkish and they understand it very well. However, the

Öz

Akarsuların Sonu (Крайт на Потоците) Pomak yazar Svilen Kapsızov (1941-1992) tarafından yazılmış ve 1994'de okuyucusuna ulaşmıştır. Romanda Bulgar ve Türk karakterlerin olduğu gerçekçi bir konu işlenmiştir. Yazar romanında birçok Türkçe sözcük kullanmıştır. Bunlardan çoğu Bulgarcanın söz varlığında Osmanlı zamanında geçmiş Türkçe sözcüklerdir. Bulgarların, Bulgar edebiyatının uyanış dönemi olarak adlandırdıkları 1762- 1878 yılları arası yıllarda, Bulgar yazarlar eserlerinde Türkçe sözcükler kullanmak zorunda kalmışlardır. Çünkü bu dönemde hemen hemen bütün Bulgarlar Türkçeyi benimsemişlerdir ve çok iyi

¹ Denizcan ÖZBAŞ, Yüksek Lisans Mezunu, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Slav Dilleri ve Edebiyatları, Bulgar Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, denizcanoobas@gmail.com, 0000-0001-8458-4063, Bu çalışma yayınlanmamış "Svilen Kapsızov'un (Keşif Ahmedov Kapsızov) "Akarsuların Sonu" adlı romanı" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

Bulgarian written language has not yet been formed and Turkish words do not have Bulgarian equivalents. After Bulgaria gained its independence, many Turkish words were left out of use while creating the Bulgarian written language. Despite this, linguists and literary scholars who have tried to purify Turkish words from Bulgarian have not been able to achieve this completely. Because the Bulgarian written language has been consolidated with Turkish words for generations.

anlamaktadırlar. Bununla beraber henüz Bulgar yazı dili oluşmamıştır ve Türkçe kelimelerin Bulgarca karşılıkları bulunmamaktadır. Bulgaristan bağımsızlığına kavuştuktan sonra, Bulgar yazı dili oluşturulurken pek çok Türkçe sözcük kullanım dışı bırakılmıştır. Buna rağmen, Türkçe sözcükleri Bulgarcadan arındırma yönünde çalışmalar yapan dil uzmanları ve edebiyat bilimciler bunu tamamen başaramamışlardır. Çünkü Bulgar yazı dili Türkçe sözcüklerle nesiller boyunca pekiştirilmiştir.

Keywords: Svilen Kapsızov, Bulgarian Literature, Bulgarian, Turkish, Linguistics.

Anahtar kelimeler: Svilen Kapsızov, Bulgar Edebiyatı, Bulgarca, Türkçe, Dilbilim.

Giriş

Rodopların önemli şairi ve yazarı Svilen Kapsızov (Keşif Ahmedov Kapsızov, 1941-1992), Alada tepesinde bir Rodop köyü olan Burevo'da doğar. Sofya Üniversitesi'nde Bulgar Dili ve Edebiyatını bitirir. Moskova'daki Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde uzmanlaşır. Rusya'da mezun olduktan sonra "Rodopi" dergisinde editör olarak işe başlar. Fakat hümanist yazar, kısa süre sonra var olan sistemi desteklemeyen aksine eleştiren eserleri yüzünden işten çıkarılır². Bu sebeple hayatını idame ettirebilmek için dört yıl boyunca başkentte inşaatta çalışır. Şair, yazar, gazeteci ve siyasetçi olan Svilen Kapsızov, hayatının son yıllarında, 1989'da komünist rejiminin düşmesinden sonra yapılan ikinci demokratik seçim sırasında Bulgaristan Cumhuriyeti 36. Ulusal Meclisinde (1991-1994) milletvekili seçilmiştir. 15 Eylül 1992'de Sofya civarındaki Novi Han köyü yakınlarında şüpheli bir araba kazasında hayatını kaybetmiştir. Kaza süsü verilerek gerçekleştirilen suikast (Инджев, 2011, s. 5), yazarı Bulgaristan'ın diğer susturulmuş şairler listesine eklemiştir.

Çağdaş Bulgar Dilinde ve Bulgar Edebiyatında Varolan Türkçe Sözcüklerin Tarihi Geçmişi

Bilindiği üzere günümüz Bulgaristan toprakları yaklaşık beş asır Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıdır. Daha öncesinde olduğu gibi bu dönem içinde Anadolu'dan o coğrafyaya yerleşmiş, birçok kasaba ve köy kurmuş sayısı oldukça yüksek Türkler olmuştur. Osmanlıcanın resmi dil olması ve Türk ile Bulgar halkları arasında kurulan komşuluk ilişkileri nedeniyle çok sayıda Türkçe sözcük Bulgarcaya yerleşmiştir. Özellikle, Bulgar edebiyatının "uyanış dönemi" olarak adlandırdıkları 1762-1878 yılları arasında halkın günlük hayatına giren Türkçe sözcükler, sözlü ve yazalı edebiyatına da

² Bulgaristan'ın komünist döneminde tüm yayın evleri ve süreli yayınlar devlete aittir.

girmiştir. Çünkü bu dönemde birçok Bulgar, Türkçeyi benimseyip konuşmaktadır. Bununla beraber henüz Bulgar yazı dili oluşmamıştır ve Türkçe kelimelerin Bulgarca karşılıkları bulunmamaktadır.

Büyük tarihçimiz Bilal Şimşir'e göre "(...) Bulgaristan Devleti, 1878 yılında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna vilayetinde kuruldu. Tuna nehri ile Balkan sıradağları arasında kalan Tuna vilayetinde, 1876 yılında, 1.120.000 Türk ve 1.30.000 Bulgar yaşıyordu. (Şimşir 1992, s. 48)". Türklerin çoğunlukta olduğu bir coğrafyada Türkçenin bilinmemesi imkansızdır. 1877-1878 Osmanlı Rus harbinden sonra başlayan ve aralıklarla yoğunlaşan hem Osmanlı Devleti'ne hem de Türkiye Cumhuriyeti'ne doğru zorunlu göçlerden (Zafer 2014, 356-359; Zafer 2016, 199-200) önce Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklerin sayısının çokluğu Türkçenin Bulgarlar arasında yaygınlaşma sebeplerinden biridir.

Bulgaristan Prensiği kurulduktan sonra, Bulgar yazı dili oluşturulurken pek çok Türkçe sözcük kullanım dışı bırakılmıştır. Buna rağmen, Türkçe sözcükleri Bulgarcadan arındırma yönünde çalışmalar yapan dil uzmanları ve edebiyat bilimciler bunu tamamen başaramamışlardır. Çünkü Bulgar yazı dili Türkçe sözcüklerle nesiller boyunca pekişmiştir. Bu sözcükler Bulgar edebiyatında hala varlıklarını sürdürmektedirler (Zafer, 1997, s. 145-150; Hacı, 2017, s. 27-28). Çünkü birçok Türkçe sözcüğün Bulgarca karşılığı günümüzde de yoktur. Konuşma dilinin bir parçası olan Türkçe, geçmişte olduğu gibi günümüzde de yazılı Bulgar edebiyatındaki varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle Mihalaki Georgiyev, Dimitir Podvırzaçov, Yordan Yovkov, Çudomir, Nikolay Haytov, Stanislav Sivriyev gibi bir çok Bulgar yazar (Zafer, 1997; Хаджъ & Зафер, 2021, 321-322) Türkçe sözcüklere ihtiyaç duyar ve onlardan ustaca yararlanır.

"Çağdaş Bulgar Edebiyatı ve Türkçe Söz Varlığı. Hasan Efraimov'un Dervişin Karakoncolosu Eseri Hakkında" adlı makalede Bulgar yazar Yordan Yovkov ve Nikolay Haytov'un, Türk karakterler çizmiş olduğu bir dizi öyküleriyle ilgili şöyle denmektedir: "Yordan Yovkov ve Nikolay Haytov'un çeşitli sanatsal işlevlerle donatılmış bir dizi öykülerinin dili, Türkçe söz varlığı olmadan, tasvirlerinin çoğunu kaybederdi. Öykülerin kahramanları ise, sahiciliklerini ve etkileyiciliklerini yitirdi." (Хаджъ & Зафер, 2021, 322).

Türkçe sözcüklerin kullanım dışı bırakılma çalışmaları yalnızca Bulgarcanın standart ve yazın diline yönelik olmamıştır. Bulgaristan'daki birçok Türkçe yer adı da Bulgarca karşılıklarıyla değiştirilmiş veya doğrudan Bulgarcaya çevirileri yapılmıştır. Bunun yanı sıra Türkçe çıkan gazeteler kapatılmış, Türkçe konuşmak ve yazmak suç sayılmıştır (Хаджъ, 2022, 206-210). Komünist Bulgaristan'da etnik temizlik politikalarının doruk noktasına ulaştığı 1970'li ve 1980'li yıllarda Türk adlara sahip Pomak, Roman ve Türklerin adları Bulgar adları ile değiştirilmiş, 1989'da ise üç ay gibi çok kısa sürede 360 000'den fazla Türk sınır dışı edilmiştir (Zafer 2010, 28-29; Zafer 2012, 199-200). Bulgarcadaki Türkçe söz varlığının içinde bulunduğu son duruma bakıldığında ise çağdaş Bulgar dilinde birçok Türkçe sözcüğün asıl anlamlarından uzaklaştığı görülmektedir. Bulgarcanın resmi dilinden ve yazın dilinden birçok Türkçe sözcüğün ayıklanmasına karşın, halk arasında da eğitilmiş kesimler de dâhil olmak üzere konuşma dilinde halen varlıklarını sürdürmektedirler (Хаджъ & Зафер, 2021, 323-325).

Konuştukları Dil Özellikleri Açısından Roman Karakteri ve Ortaya Çıkan Bulgular

Milletler arası etkileşimin, diller arası etkisi büyüktür. Svilen Kapsızov'un *Akarsuların Sonu* adlı tek romanının dil özelliği ve söz varlığı, özellikle bu alandaki araştırmalar için oldukça zengin bir kaynaktır. Eser, Bulgarcanın yazı diline, coğrafyanın belli bir bölgede konuşulan diyalekte, yerel ağıza hâkim ve coğrafyada yaşayan gelen etnik gruplarla iç içe yaşamış, dolayısıyla dilleri hakkında bilgi sahibi olan ve dillerini anlayan bir yazarın ürünüdür. Bu bağlamda romanın sahip olduğu söz varlığı ve üslup, edebi yönünü güçlendirir niteliktedir. Komünist sistemini eleştirmek amacıyla verilen döneme ait gerçek olaylar; sosyal hayat, siyasi tarih işlenmiştir. Tür bakımından gerçekçi (realist) bir roman olma özelliğine sahiptir. Sonuç olarak bu söz varlığı ele aldığı dönemi daha anlaşılabilir ve nesnel olarak yansıtılmasını sağlayarak romanın kurgusunun başarısını desteklemektedir. Çünkü romanda çeşitli kültürden, milletten, renklilikten karakterler vardır.

Akarsuların Sonu eseri, bulundurduğu çeşitli Türkçe sözcük ve Bulgarca diyalekt ile anlatımın realist yönünü güçlendirmektedir. Bu yönüyle dönem hakkında öğretici nesnel bilgi barındırmaktadır. Türkçenin dönem ve bölge halkını ifade etmede tarihsel anlamda büyük bir yere sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Roman, öncelikli olarak ana dili Türkçe olup Bulgarca'yı öğrenen araştırmacılarca kolay anlaşılır olmakla beraber Bulgarcanın temellerine, geçirdiği süreçlere somut olarak göz atma fırsatı sunmaktadır.

Akarsuların Sonu'nun bütün karakterler günlük hayatlarında Türkçe sözcükler kullanır. Romana konu olan Bulgarlar, Türkler, ve Pomaklar, hepsi Türkçe sözcük kullanır. Anlatımın baş mekânlarından olan İzvorovo köyündeki halkın kullandığı Türkçe sözcük yoğunluğu dikkat çekicidir. Anlatıdaki bu durum gerçeği yansıtır çünkü Rodop bölgesi Türklerin yoğun olduğu bir bölgedir. İzvorovo'da yaşayan Stanoy dede karakteri bir Bulgar'dır ve eserde en çok Türkçe sözcüğü kullanan kahramandır. Stanoy dede şehirde hiç yaşamamıştır dolayısıyla Rodop diyalektini yoğun konuşur, arkaik sözcükler de kullanır. Türkçeyi de anladığını söyleyebiliriz. Stanoy dede ve Pomak arkadaşı Metyo Pehlivanov'un bir konuşması şöyledir: "(...)Metyo benim koçlardan birini çok beğeniyordu, o yüzden koçu ona damızlığını değiştirtmesi için bırakmıştım." Orijinali ise şöyledir: "Тоѝ много бѐндисвапѐ (bendisvaşe) един мой коч (коç), та бях го оставил да поизмени дамазлъка (damazlık) му." Bu cümlede; *beğenmek*, *koç* ve *damızlık* sözcükleri Türkçe olarak kullanılmıştır. Stanoy dede bir başka diyalogda Vekil Pehlivanov'a: "Baban nasıl?" diye sorarken yine Türkçe sözcük kullanır. Orijinali şöyledir: "Как е бобайко ти?" (Как е bobayko ti?) Vekil Pehlivanov'un aynı sayfada bulunan bir diyalogunda kullandığı deyim bir Türkçe bir Bulgarca sözcüğün birleşiminden oluşur: "Akıllı geçiniyorsun, (...)" Orijinal hali: "За акъллинц, минаваш, (...)" (Za akıllin, minavaş). Aynı sayfada geçen bir diğer örnek yine Metyo Pehlivanov'un diyalogudur: "(...) Bende hiçbir şey için heves kalmadı! Komünist olacak Panoviya Krumço gibiler sadece leşimi değil ruhumu da ezdiler!" Bulgarca orijinali: "За нищо не остана мерак в мене! Не само леша, душата ми премазаха комунистите оладжек като Пановия Крумчо!" (Za ništo ne ostana merak v mene! Ne samo leşa, duşata mi premazaha komunistite olacak kato Panoviya Krumço!) olan cümlede geçen heves sözcüğü Bulgarca orijinalinde *merak* (мерак) olarak geçer ama cümle bağlamındaki çevirisi heves sözcüğüdür. Bu sözcük, Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre merak kelimesinin üçüncü anlamına gelen heves'tir. Türkçe sözcükler:

beves, *leş*, *olacak* (мерак, леш, оладжек) olup, *merak* sözcüğü cümle bağlamında *beves* manasında, *leş* ise *beden* anlamında kullanılmış bir jargondur. *Olacak* (оладжек) sözcüğü Türkçeye ait bir sıfattır ve diyalekt ifadedir. Ele aldığımız cümlelerin bağlamına göre *işe yaramaz*, *değersiz*, *alçak* gibi olumsuz anlam taşır. Cümleye bu sıfatları doğrudan yerleştirmeden bu sıfatların görevini yerine getiren bir ifade elemanıdır.

Romanın diğer ana karakterlerinden Emiliya arkadaşının köyüne misafir olduğu zaman Türk arkadaşı Şirin'in babası Hasan Uzun onları önce Türkçe konuşarak: "Буџорум" (Buyurum) -Türkçede söylenişi: "Buyurun"- ifadesinin ardından Bulgarca olarak: "Заповядайте в къща" (Zаровядайте v kıştа) -Türkçe çevirisi: "Eve buyurunuz"- ifadesini kullanır. Şirin'in annesi de Emiliya'ya duvarda asılı büyük portreyi göstererek: "Benim çocuk Şerif, asker, asker (...)" anlamına gelen -orijinali: "Мой чоджук Шериф аскер, аскер (...)" (Мой çocuk Şerif asker, asker)- konuşmasına başlar. Bu cümle parçasındaki tek Bulgarca sözcük görüldüğü üzere benim anlamına gelen *мой* (moy) aitlik zamiridir. Emiliya cümledeki Türkçe kavramları anlar. Yazar-anlatıcı Türk köyünde geçen bölümde, açıklayıcı anlatım yöntemiyle yaptığı çevre ve eşya tasvirlerinde karşılığı olmadığı için günümüzde de kullanılan *güğüüm* (гюмгюм), *asma* (асма-асма) gibi Türkçe sözcükler (Капъзов, 1994, стр. 137) kullanır, doku tasviri ile genel betimlemesinin gerçekçiliğini pekiştirir. Romanda Türk köyünde geçmiş olan daha uzun bölümler olsaydı Türk köyünde çok daha fazla Türkçe sözcüğe ve Türkçe cümlelere rastlanacaktır.

Bistra, Emiliya, Yaseen karakteri Bulgar'dır. Onlar diyaloglarında Türkçe sözcüklerden sıklıkla yararlanır. Türkçe sözcüklerin yanı sıra Rodop-İzvorovo diyalektiyle de konuşurlar. Kendi aralarında kişisel konular konuştukları diyaloglarda bu durum göze çarpar. Emiliya; "(...) Henüz sevda yaşayacağım yaşa ulaşmadım." der. Bulgarca orijinali: "“Не ми е дошло още време за севдалъци,’ отвърна му този път на изворски диалект.”(Ne mi e doşlo oşte vreme za sevdalitsi, otvırna mu tozi pıt na izvorski dialekt). (Капъзов, 1994, стр. 28) Emiliya'ya ait bu diyalog Bulgarcada Rodop bölgesinin diyalektidir. (Капъзов, 1994, стр. 144) Cümlede geçen Türkçe sözcük *sevda* anlamına gelen, Bulgarca orijinalinde: *севдалък* (sevdalık) sözcüğüdür. Yöre halkınca benimsenmiş Türkçe sözcükler bölgenin diyalektinin içine dâhil olmuştur. Buna başka bir örnek Ginka teyze karakteri olabilir. Karakter Bulgar asıllıdır. "Tanrım, sen koru! Şeytanların kardeşleri yine üzerimize saldırmış görünüyor (...)" Bulgarca orijinali: "Боже, опази! Пак, изглежда, са ни връхлетели братята на рогатия катраник" (Boje, opazi! Pak, izglejda, sa ni vrıhleteli bratyata na rogatiya katranik) (Капъзов, 1994, s. 144) Türkçe çevirinde şeytanlar anlamına gelen mecaz ifade *братята на рогатия катраник* Türkçe *katran* sözcüğünü barındırır. Bu karakterin böyle başka mecaz ifadeleri vardır. Bir başka örnekte bu karakter evimizi sözcüğünü mecaz yoldan söyler, kelimesi kelimesine çevirisi ambarımızı olan *хамбара* ни (Капъзов, 1994, s. 48) (hambara ni) ifadesini kullanır. Bunun dışında içinde Türkçe sözcük barındıran iki sıfat tamlamasını kendi kendine gerçekleştirdiği bir diyalogunda peş peşe kullanır. İkisi de aynı anlama gelir: "Kokuşmuş dünya" anlamına gelen "Скапана дюнния!" (Skapana dyunnıya!) ifadesinde *dünya* sözcüğü Türkçe kullanılmıştır. "Murdar -ya da- pis dünya!" anlamında olan "Мурдарски свят!" (Murdarski svyat) ifadesinde ise *murdar* sözcüğü Türkçedir. (Капъзов, 1994, s. 146)

Romanın olumsuz karakterlerinden olan Halk Sanatları Enstitü Dekanı Simeon Vihrov'un Emiliya ya hitap ettiği bir diyalogun ilk cümlesinde Türkçe bir deyim vardır: "Önünde şapka çıkarıyorum!" Bulgarca orijinalinde: "Шапка ти свалям!" (Şapka ti svalyam!) ifadesidir. Devam eden

cümle Türkçe sözcükler ve jargon içerir, resmi olmayan bir üsluptadır: "Bir ses sanatçısı olarak korkunç başarılısın ama sanattan kızım, pek anladığın yok!" Bulgarca orijinalinde: "Страшна си като певица, ама (ama) от творчество, къзъм (kızım), малко чактисваш (çaktisvaş)." Gerçek anlamlarıyla cümlede yer alan *ama* bağlacı ve *kızım* ismi dışında *çaktisvaş* (çakmak) şeklinde kullanılan Türkçe fiilin anlamı değişmiştir ve *anlamak* manasında kullanılmıştır. (Капъзов, 1994, s. 77) Diğer bir olumsuz karakter olan İgnat Spasov da resmi olmayan dilde yani konuşma diliyle art arda birçok Türkçe sözcük ve jargon kullanmıştır. (Капъзов, 1994, s. 60-61)

Bir başka olumsuz karakter olan Bulgar Gizli Servis ajanı ve Hasan Uzun karakteri arasında geçen diyalogda; kelimesi kelimesine çevirisi *kirli fes* olan "фес мръсен" (fes mrisen) kalıplaşmış ifadesi *pis Türk* anlamındadır. Memur figürü, Türkçe olan фес sözcüğü ile Türk'ü kasteder. Diyalogun devamında bu olumsuz karakterlerce söylenen кел (kel) sözcüğü, Türkçede *kel* anlamındadır ama aşağılama ve hakaret anlamında kullanılmıştır. Bunun dışında тахтабита (tahtabita) sözcüğü *tahta biti* anlamındadır. Bu sözcük, Bulgar ajan figürü tarafından hakaret amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca söz konusu memurlar aynı yerde komşu anlamına gelen комшия (komşiya) sözcüğü kullanırlar ve sözcüğün buradaki anlamı Türkiye'yi kasteder. Bir diğer örnek, балък (balık) sözcüğü olup, *aptal* anlamında kullanılan Türkçe *balık* sözcüğüdür. (Капъзов, 1994, s. 141)

Böyle cümleler çoktur. Kurdukları cümleler Türkçe ve Bulgarca karışımı bir dildir. Neredeyse tüm romanda bu dil dikkat çekmektedir. Ana dili Türkçe olan bir okuyucunun bakış açısından bakılınca bu sözcüklerin çokluğu daha belirgin ve dikkat çekici olabilir.

Hasan Efraimiv'un kullandığı Türkçe sözcükleri inceleyen bir makalede Svilen Kapsızov'un *Akarsuların Sonu* romanına da değinilmiştir. Araştırmacılara göre, Türk bir yazar olan Hasan Efraimov'un Türk karakterlerinden oluşan eserindeki Türkçe söz varlığı, özellikle de çoğunluğunu Bulgar kahramanların oluşturduğu *Akarsuların Sonu* ile kıyaslandığında, çok daha az sayıda olmasıyla ilgilidir. Bununla beraber, *Dervişin Karakoncolosu*'nda Türkçe sözcükler dipnotlarda Bulgarca karşılıkları ile açıklanmış olup, Svilen Kapsızov'un *Akarsuların Sonu* romanında sayıları çok daha fazla olan Türkçe sözcükler dipnotlarda, iki sözcük haricinde, hiç açıklanmamıştır (Хаджъ & Зафер, 2021, 332). Bu tespit, Rodop dağlarında konuşulan diyalektin çok sayıda Türkçe sözcüğünü barındırdığı, kalem Svilen Kapsızov'un bu dili özellikle tercih ettiğini göstermektedir.

***Akarsuların Sonu*'nda Türkçe Söz Varlığı**

Romanın bünyesinde üç yüzden fazla Türkçe sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin arasında başka dillerden, özellikle Farça ve Arapça'dan Türkçeye geçmiş ve Türkçe söz varlığına yerleşmiş olan sözcükler de bulunmaktadır. Bu türden sözcükleri Bazı bilim adamlarının görüşünden yola çıkarak Türkçe olarak adlandırdık:

"Kiril Mirçev (1902-1975) gibi bazı Bulgar dil bilimciler, Türkçe ve aynı zamanda Osmanlıca aracılığıyla dile yerleşen Arpça, Farsça ve başka sözcükleri, Türkçe sözcük olarak adlandırmaktadır. Çünkü Osmanlıcada bulunan bu sözcükler, Türkçenin fonetik ve morfolojik sisteminin etkisinde kalarak, bazı değişikliklere uğramış ve bu şekilde Bulgarcaya geçmişlerdir." (Zafer, 1997, s. 145)

Tespit ettiğimiz sözcükler çeşitlidir. Bunlar şöyle sıralanabilir: İsimler, özel isimler, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları; ismi veya sıfatı Türkçe olan tamlamalar veya her ikisi birden Türkçe olan tamlamalar, edatlar, bağlaçlar, nidalar, fiiller, emir kipleri, yansıma sözcükler, mecaz ifadeler, yan anlamlı sözcükler, deyimler; bir sözcüğü veya tamamı Türkçe olan deyimler, atasözleri vb. gibi çeşitli türden sözcükler ve sözcük gruplarıdır. Ayrıca eserdeki halk türkülerinde de (Rodop diyalektinde yer almaktadırlar.)

Akarsuların Sonu'nda Bulgarca Karşılığı Bulunmayan Türkçe Sözcükler

Eserde tespit edilen bazı Türkçe sözcüklerin Bulgarcada başka karşılığı yoktur. Bahsettiğimiz sözcükler genellikle tarım, hayvancılık vb. meslek ve meslek aletleri ile ilgili sözcüklerdir. Bu sözcüklerden bazıları Bulgarca sözlüklerde, eski (arkeik) sözcükler olarak da geçer. Genellikle kırsal hayatla ilgili Bulgarcada bu türden sözcük türleri çok yaygındır. Bulgarcaya Osmanlı zamanında geçmiş ve yerleşmiş sözcüklerdir.

Bu Türkçe sözcükler Rodop diyalekti ile karışınca ortaya çok farklı bir yöresel dil çıkmıştır. Örnek olarak şu sözcükleri verebiliriz: самар (semer) -is. , катранен (katranlı) -sf. , Аладаа (Aladağ) - coğrafi isim, тютюн (tütün) -is. , , пари (para) - is. , сапун (sabun) -is, харман (harman) -is. , пазаря се (pazarlık etmek) - fiil , чимширен (şimşir'den) -sf. , кючек (çiftetelli)-is. , балкан (balkan) -is. , балканска (balkana ait) -sf. , егрек (eğrek) -is. , чорбаджия [(çorbacı); toprak sahibi, zengin190] -is. , майтап (şaka) -is. , кърджаливец [(kırcaalili); Balkanlara has Osmanlı dönemine ait tarihi bir sözcük, Kırcaali (кърджалия) olarak adlandırılan eşkiya anlamında kullanılmıştır.] -is. , Кърджалиев [(Kırcaliev) Romanda bir figürün soyadı] -özel is. , шиник (şinik) -is. , чеверме (çevirme) -is. , мера (mera) -is. , имам (imam) -is. , кехлибарен (kehribar) -sf. чанта (çanta) -is. , комита (komita) -is. , джоб (cep) -is. , люляк (leylak) -is. , чардак (çardak) -is. , ракия (rakı) -is. , шегувам се (şaka etmek) -fiil. , кафе (kafe) -is. , ятак [(yatac); Yasa dışı işlerle uğraşanlara barınak sağlayan/yataklık yapan kişi] -is. , сайвант (sayvan) -is. , таван (tavan) -is. , таванска ["tavana ait" manasında bir sıfat], дамазлък (damızlık) -is. , чакъл(çakıl) -is. , шал (şal) - is. , кафяв (kahverengi) -sf. , гюм (güğüm) -is. , минаре (minare) -is. , джамия (cami) -is.

Görüldüğü gibi Romanda Türkçe kökenli çok farklı sözcük türleri yer almaktadır. Günümüzde bu Türkçe isimlere konuşma dilinde ve özellikle de bölge diyalektinde aktif olarak rastlanmaktadır. Bu isimler bazen orijinal halleriyle, bazen de değişikliğe uğramış halde Bulgarca eklerle birlikte kullanılmaktadır. Ayrıca bir kısmı Bulgarca sıfatlarla bir araya gelerek tamlamalar oluşturmuşlardır. Romandaki Türkçe isimlerden bir kaçısıya görüldüğü anlamını taşımamaktadır.

Türkçe İsimler

Romanda isimler en çok sayıdaki Türkçe sözcükleri kapsar. Aralarında çok ilgi çekici örnekler vardır. Örneğin: чакъл (çakıl-çakıl taşı), дюня (dyunya-dünya), одая (odaya-oda), махала (mahala-mahalle), кър (kır), самар (samar-semer), комшу (komşu), комшия [(komşiya- komşu), байр (bayır-bayır), капак (karak), късмет (kısmet), байрак (bayrak), сокак (sokak), яка (yaka), кахър (kahır), хастар (hastar), казан (kazan), дамазлък (damazlık-damızlık), мангал (mangal), миндер (minder), комита (komita), чешма (çeşma-çeşme), джоб (cob-cep), софра (sofra), джинс (cins)- is. , хава (hava), касаба

(kasaba), сурат (surat), серсем (sersem), акъл (akıl), шамар (şamar), ортак (ortak), балкан (balkan), ексик (eksik), гюрултия (gyurultiya-gürültü), ямурлук (yamurluk-yağmurluk), , янлыш (yanlış) (Romanda bir dip not ile Bulgarcası verilmiştir.) , кър (kır), орманлък (ormanlık), домус (domus-domuz), зян (zyan-ziyan), аджамия (acamiya-acemi), ябанджия (yabanciya-yabancı), курбан (kurban), лаф (laf), филиз (filiz), альш-вериш (alışveriş), касап (kasap), кусур (kusur), аскер (asker), капан (kapan), коч (коç), юмрук (yumruk) vb.

Türkçe Sıfatlar

Sayı bakımından Türkçe sıfatlar ikinci sırada yer almaktadır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi isimlerden farklı olarak sıfatların daha büyük bölümü değişikliğe uğramış ve yalnız hallerinden uzaklaşmıştır. Bu durum Bulgarcadaki tüm sıfatların ek almasından kaynaklanmaktadır. İsimlerle kıyaslandığında sıfatlar daha az olsa da romandaki işlevsellikleri dikkat çekicidir. Sıkça Bulgarca isimlerle isim tamlamaları oluşturmuşlardır. Sıfatlardan bazıları şunlardır: тепегъозки [(tepegiozki-tepegöz); utanmaz, yüz­süz.] артък [(artık); “излишен-fazla” anlamında kullanılmış.], карагъозлия (karagiozliyakaragözlü), кахърен (kahiren-üzüntülü), коджа [(koca); çok anlamında. “Çok (büyük) aşkla severdi.”], акъллия (akilliya-akıllı), абдал (abdal-aptal), ербап (erbar), балкански (balkanski-balkana ait), хаирлия (hairliya-hayırlı), акълсъз (akılsız), колай (kolay), едепсиз (edepsiz), къркафалия (kırkafaliya-kırkafalı), ахмак (ahmak), кехлибарен (kehlibaren-kehribar), бетер (beter), сакат (sakat), кел (kel), къосав (kiosav-köse), яхърен (yahiren-ahır'a ait), гъозел (gjozel-güzel), катранен (katranen-katranlı), барутен (baruten-barutlu), тавански (tavanski-tavanlı), махмурлия (mahmurliya-mahmur) vb.

Türkçe Fiiller

Eserde yer alan Türkçe fiiller sayı bakımından üçüncü sırada yer almaktadır. Verdiğimiz Türkçe fiil örneklerinden de görüleceği gibi hemen hemen hepsi Bulgarcaya ait son yarım eklerle, daha nadir olarak da ön yarım ekleriyle oluşmuştur (Наси, 2017, s. 222-234). Sadece bir tanesi, o da romanın Türk kahramanlarından biri tarafından Bulgarcayı bilmediği için kullanılmıştır (гидийорум: gidiyorum), bir istisna durumundadır. Aynı zamanda Türkçe fiillerinin bir tanesi emir kipi şekliyle kullanılmıştır (възгеч-визгеч: vizgeç/vazgeçmek). “Vazgeç” günümüzde de çok sık kullanılan ve Bulgar halkının büyük bölümünden bilinen bir sözcüktür. Yazarın kullandığı fiillerden bazıları şunlardır: аленеят (aleneyat-allamak), назландисвам (nazlandisvam-nazlanmak), ашландисвам (aşlandisvam-aşlamak), курдисам (kurdisam-kurmak), чактисвам (çaktisvam-çakmak: anlamak, anlamda), сапцисвам (saştisvam-şaşmak), парчалосвам се (parçalosvam se-parçalanmak), майтапя се (maytapya se-şaka yapmak/şakalaşmak), юрвам се (yurvam se-sıçramak, atlamak), батардисам (batardisam-batırmak), уйдурдисвам (uydurdisvamuydurmak), бендисвам (bendisvam-beğenmek), осакатявам (osakatyavam-sakatlamak), инатя се (inatya se-inatlaşmak), артисвам (artisvam-artmak), пазаря се (pazarya se-pazarlık etmek), кандърдисам (kandırdisam-kandırmak), чиракувам (çirakuvamçiraklık yapmak), баилдисвам (baildisvam Bayılmak; bayılma) vb.

Verilenlerin dışında romanda çok sayıda başka Türkçe sozcük türleri de bulunmaktadır. Bunlar zarflar, ünlemler, edatlar, bağlaçlar, özel isimler, kişi adları ve soy adlarıdır.

Türkçe Kökenli Sözcükler İçeren Deyimler ve Atasözleri

Daha önce de söz edildiği gibi Bulgarcaya sadece Türkçe sözcükler değil, Türkçe deyimler de geçmiştir. Bunlardan bazıları Slav dillerinde bulunmamaktadırlar. Az sayıda da olsa tüm sözcükleri Türkçe kökenli olan deyimler de rastlanmaktadır. Fakat içinde Türkçe sözcüklerin yer aldığı deyimler çoğunluktadır. Bazı Türkçe deyimler ise çeviri yoluyla Bulgarcaya kazandırılmıştır. Bunlardan bazılarının tüm kelimeleri Türkçe olabilirken bir kısmı ya da sadece bir kelimesi Türkçe olanlar da vardır.

Sadece Türkçe sözcükler içeren atasözleri: зорлен гъозелик олмаз – zorlen güzellik olmas (zorla güzellik olmaz)

Sadece Türkçe sözcükler içeren deyimler: чат-пат – çat-pat (çat pat) алъш-вериш – alış-veriş (alış veriş) алъш- веришът тръгна – alış-verişit trigna (işler yolunda gitti) дженезе намаз – cenaze namaz (cenaze namazı).

Türkçe sözcüklerden üretilmiş deyimler: кьопек пишманлик – köpek pişmanlık (köpek gibi pişman olmak) кър кьопеци – kır köpetsi (kır köpeği/köpekleri) кара заман – kara zaman (kara gün/ler anlamda) джебелска басма - cebelska basma (Cebel basması) – Cebel bölgesinde yetişen bir tütün adı.

İçinde Türkçe sözcükler içeren deyimler: Bu deyimleri sayı bakımından en yüksek sayıdadır: от махала на махала – ot mahala na mahala (mahalle mahalle 'gezmek') отваряй си пенджурите – otvaryay si pencurite (gözlerini açmak) курбан ше сторя – kurban šte storya (kurban kesmek) мискините му с мискинчета – miskinite mu s miskinçeta (seni gidi miskin) гледам си чакъма – gledam si çakıma (keyfine bakmak) събирам си акъла – sıbıram si akıla (aklına mukayyet olmak) давам зор – davam zor (zor kullanmak, zorlamak) неделя и кусур – nedelya i kusur (bir haftadan fazla) сляпо и сакато – slyapo i sakato (kör ve sakat) дюнния лъжовна – dyunnya lıjovna (yalan dünya) за акъллиин минаваш – za akıllin minavaş (akıllı geçinmek) зачитам ихтибарлъка – zaçitam ihtıbarlıka (itibar etmek) нося от девет дерета вода – nosya ot devet dereta voda (bin dereden su getirmek) пишман софианец – pişman sofianets- (pişman Sofyalı, Sofyalı bozuntusu: Bulunduğu yere veya konuma uygun özellik taşımayan kişi veya nesne) имам късмет – imam kısmet (kısmeti olmak) нямам късмет – nyamat kısmet (kısmeti olmamak) инатя се – inatya se (inat etmek) вдига гюрултия – vdiga gyurultiya (gürültü koparmak).

Bulgaristan'da *Akarsuların Sonu* romanı üzerine daha önce ayrıntılı inceleme yapılmamıştır. Ülkemizde ise Svilen Kapsızov bir yazar olarak hiç bilinmemektedir. Svilen Kapsızov romanında üç yüzden fazla Türkçe sözcük kullanmıştır. Bunun yanı sıra Türkçe veya içinde Türkçe sözcük barındıran deyimle de anlatımını zenginleştirmiştir. Romanın bu özelliği, o dönemde yaşayan insanın ve kültürün gerçekçi bir şekilde anlaşılması için büyük bir değer taşır, kişileri doğal, olayları gerçek kılar. Eserin dili, Bulgarca yerel diyalekt konusunda ufuk açıcı ve bilgilendirici bir değer taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Hacı, S. (2017) Bulgarca ve Türkçede Görünüş. *International Journal of Language Academy*, 5/3, 223-234.
- Hacı, S. (2017) Bulgarca ve Türkçede Sesteş Sözcüklerin Ortaya Çıkış Sebepleri, *TOBİDER – Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 1/1, 25-35.
- Şimşir, B. L. (1992). "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu". *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV (872)*.
- Zafer, Z. (2014). Balkan Savaşları ve Pomaklar (The Balkan Wars and the Pomaks). 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilafı Duruşlar, Cilt I, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu*, Dizi-Sayı 24, 351-367.
- Zafer, Z. (1997). Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler. *Hoca Ahmet Yesevi Vakfı*, 145-150.
- Zafer, Z. (2010). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi. *Akademik Bakış*, 3/6, 27-44.
- Zafer, Z. (2012). Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi. 89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, *Yıldız Teknik Üniversitesi BALKAR*, 199-234.
- Zafer, Z. (2016). Bulgarların Etnik Temizlik Siyaseti (1877-1989). *Balkan Tarih Kongresi, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi: 11*, 187-202.
- Инджев, И. (2011). "Убийството на Свилен Капсззов е политическо. Навършват се 70 години от рождението на писателя", *Златоградски вестник (Златоград)*, № 14-15, 29. 08..
- Капсззов, С. (1994). *Краят на потоците*. София.
- Хаджъ, С., & Зафер, З. (2021). Съвременната българска литература и турцизмите. За "Дервишки караконджул" на Хасан Ефраимов". *Balkanistic Forum*, 21/2, 320-334.
- Хаджъ, С. (2021). Хасан Ерен-От Видин до Върховете на тюркологията. *Balkanistic Forum* 21/3, 248-261.
- Хаджъ, С. (2022). От Вмешателство в турския книжовен език към пълна забрана (Езиковата политика на комунистическа България), *Езиков свят* 20/2, 206-215.